

Слађана Миловановић

ПРИРУЧНИК

ЗА УЧИТЕЉЕ

уз уџбеник народна традиција за 2. разред основне
школе – *Моја кућица моја слободица*

eduka

Слађана Миловановић

ПРИРУЧНИК ЗА учитеље уз уџбеник
народна традиција за 2. разред основне школе
Моја кућица, моја слободица

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
Проф. др Бошко Влаховић

ПРЕДМЕТНИ УРЕДНИК
Љиљана Вдовић

РЕЦЕНЗЕНТИ
Ана Рагојевић
Маријетта Рагишић
Марина Кресоја

ЛЕКТОР
Маријана Милошевић

КОМПЈУТЕРСКА ОБРАДА, СЛОГ
Тања Ђосовић

ИЗДАВАЧ
Едука д.о.о. Београд
Ул. Змаја од Ноћаја бр. 10/1
Tel/fax: 011 3287 277, 3286 443, 2629 903
Сајт: www.eduka.rs e-mail: eduka@eduka.rs

ЗА ИЗДАВАЧА
Ненад Влаховић, директор

ШТАМПА
„Цицero” – Београд

Прво издање, Београд, 2011 година
ТИРАЖ: 1000

Садржај

1. Реч на почетку	5
2. Концепција уџбеника	5
3. Наставне методе и активности	7
4. Циљ и задаци	8
5. Садржаји програма	9
6. Оријентациони преглед часова по темама	12
7. Оријентациони-годишњи план наставних јединица	13
8. Становање у далекој прошлости	15
9. Има једна кућица, драга срцу мом	19
10. У кући и око ње	30
11. Типови кућа у Србији	40
12. Насеља	44

РЕЧ НА ПОЧЕТКУ

Поштоване колеџинице и колеџе, учитељице и учитељи,

Пред вама је приручник који је писан са циљем да вам помогне у коришћењу уџбеника за други разред Народна традиција *Моја кућица, моја слободица*.

Приручник вам представља садржаје програма из ове наставне области који су преузети из званичног Наставног плана и програма. Приручник садржи и Оријентациони план наставних јединица. У приручнику као и уџбенику, заступљен је хронолошки ред излагања градива.

Методичка реализација наставних садржаја није модел, већ само једно од методичких решења које учитељу служе као помоћ и подстрек у раду. Учитељ треба да их користи стваралачки, креативно, према својој педагошкој замисли.

Понуђена решења треба да му користе само као оријентација у раду.

У приручнику се налазе бројни задаци, препоруке и идеје којих нема у уџбенику. Уколико их учитељи користе уз своју дидактичку обраду, постићи ће добру реализацију своји часова. Приручник није обавезујући материјал.

КОНЦЕПЦИЈА УЏБЕНИКА

Уџбеник *Моја кућица, моја слободица* обухвата садржаје предвиђене наставним програмом за овај предмет у другом разреду. Свака од тематских целина уређена је тако да обухвата предвиђене садржаје који су хронолошки повезани и представљају смислену целину. Програмски садржаји су везани за људска склоништа и грађење кућа од далеке прошлости до данашњих дана.

И ове године, као и у првом разреду, деца (ученици) се обраћају баки која их топлом и једноставном причом, пратећи градиво, води кроз време и прошлост. Прича почиње од времена када су прва људска склоништа биле пећине, земунце, колибе –

до палата, конака и дворова. Ови садржаји изложени су у поглављу које се зове *Становање у далекој прошлости*.

Дечија радозналост не изостаје па Бакино приповедање наставља се причом о бирању места за градњу куће до самог дана уселења. У сваки део посла око грађења куће уткани су бројни народни обичаји и веровања. Живот у кући је почињао и завршавао се поред огњишта уз дрвено и земљано посуђе поред шкриња, ормара и долапа.

Око сваке куће је двориште, а у дворишту вајат, амбар, кош, тор, млекар и бунар – огледало сваког домаћина. Испред сваке сеоске куће је башта са украсним и лековитим биљем које су вредне домаћице и девојке брижно неговале. Обичаје и веровања везана за цвеће, воћке и украсно дрвеће, бака није заборавила. Поменула је она деци и пастирске куће и куће које су се некада градиле у нашим варошима. Сви ови садржаји обухваћени су поглављем *Има једна кућица и грађа срцу мом*.

Сваки крај наше земље има лепоту и разноврсност у коју се уклапа лепота и раскош кућа које се у њима граде. О разноликости кућа у нашим крајевима говори се у поглављу

ТИПОВИ КУЋА У СРБИЈИ.

На крају књиге, у поглављу НАСЕЉА, поменуте су разлике између брдских и равничарских села. Некадашње вароши и паланке израсле су у велике и многољудне градове.

Тако је заокружена целина која деци пружа основна знања о традицији и култури градитељства у Србији.

Текст у уџбенику прилагођен је узрасту ученика. Настојали смо да реченице буду кратке, садржајне и јасне. Фонд речи којима ученици располажу допуњен је новим појмовима. Они су додатно објашњени у РЕЧНИКУ на крају уџбеника.

У појединим лекцијама ученици су добили свој обележени простор у коме ће на маштовит и креативан начин представити своје разумевање појединих појмова.

Уџбеник је дидактички обликован. Садржаји су логично повезани, прожети задацима различитог типа и допуњени

занимљивостима. Народне умотворине, приче, пословице, загонетке, питалице су саставни део нашег културног блага, па су и оне допринеле лепоти појединих лекција. Уџбеник је богат одговарајућим сликама и илустрацијама које додатно објашњавају изложено градиво.

Задаци за проверавање наученог градива представљени су текстом, али и у виду ребуса који од ученика захтевају додатну мисаону активност.

Ученици се упућују и на мале истраживачке активности: вођење разговора, прикупљање података, записивање.

НАСТАВНЕ МЕТОДЕ И АКТИВНОСТИ

Улога учитеља у овом наставном предмету јесте да ученицима пружи знања предвиђена програмом, али и да подстиче интересовања, радозналост, креативност као и жељу за упознавањем прошлости и наше традиције. У реализацији садржаја учитељ може да користи следеће методе:

- вербално-текстуалне,
- методе демонстрације,
- самостални рад ученика,
- методе сценске комуникације,
- радионице,
- амбијентално учење,
- методе игре.

Које ће од предложених метода учитељ изабрати зависи од садржаја наставне јединице, креативности учитеља као и могућности које школа пружа.

Наставни процес у школи може бити обогаћен и другим активностима у оквиру школског програма. За потребе овог предмета посебно су погодни: организоване посете, излети, екскурзије, што ученицима омогућава да конкретно, у одређеном амбијенту упознају дате програмске садржаје.

Поред коришћења уџбеника за други разред, у реализацији програма за овај предмет, може се користити и друга адекватна литература: шпмпана, аудио-визуелна, електронска, сва она

средства која ће ученицима лакше приближити аутентичне програмске садржаје.

Начини рада биће разноврснији и занимљивији, а то ће код ученика подстицати мотивацију и радозналост.

Родитељи ученика, у зависности од њихових жеља, знања и могућности, такође могу бити учесници у реализацији програма.
АКТИВНОСТИ УЧЕНИКА

У остваривању садржаја за предмет Народна традиција у 2. разреду, активности ученика су неодвојиви део наставног процеса.

Кроз ове активности ученици показују своја интересовања, испробавају могућности, показују оспособљеност за практични рад и откривају своју психолошку и социјалну зрелост.

Значајне активности могу бити:

- посматрање и уочавање догађаја, појава и објеката у окружењу;
- описивање на вербалан или ликовни начин;
- истраживање народних умотворина, обичаја и веровања;
- вођење разговора и записивање;
- сакупљање адекватног материјала и прављење збирки, албума и колекција;
- практични радови уз помоћ дидактичког материјала;
- игре (дидактичке и едукативне).

Средства и материјали: папири, картони, боје, лепак, маказе, слике, часописи, новине, књиге, видео и аудио материјали, лево коцкице, сликовнице итед.

ЦИЉ И ЗАДАЦИ

Изучавањем наставног предмета НАРОДНА ТРАДИЦИЈА у другом разреду, ученици стичу основна знања из области становања људи од најраније прошлости до данашњих дана. Ове садржаје употпуњују знања о појединим биљкама, а све то представљено кроз обичаје и веровања нашег народа.

Упознавањем културе становања и процеса грађења кућа у прошлости, код деце се развијају сазнајне способности и формирају се основни појмови везани за ову област. Ови појмови чине само део система појмова и знања из области наше културе и традиције. Упознавањем датих садржаја они су у прилици да упоређују грађење кућа и становање у прошлости са савременим стамбеним објектима и начином живота у њима.

Грађење куће, уређивање окућнице, и неговање биља су активности у којима деца радо дају свој допринос. Упознавањем садржаја из ове области деца се подстичу културом становања и код њих се развија правилан однос према ономе што се зове породични дом. Развијање свести да је то најлепши и најтоплији кутак на свету пробудиће код деце осећај тоpline, љубави и сигурности, а то је услов за њихову социјализацију и слободно испољавање своје личности.

Упознавањем народних обичаја и веровања везаних за ову област, ученици ће развијати свест о културном и духовном благу нашег народа.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

СТАНОВАЊЕ У ДАЛЕКОЈ ПРОШЛОСТИ

Пећине – прва станишта првобитних људи; храна и одећа – место и коже уловљених животиња. Ватра је навећи пријатељ ових становника.

Земунца – укопане јаме покривене грањем, лишћем и травом

Колибе – прављене од прућа и блата; почечи сточарства и замљорадње; настанак првих насеља.

Сојенице – колибе од дрвета над водом. Прављење чамаца и сплавова; риболов.

Палате, дворови и конаци – Гамзиград, Виминацијум, Медијана, Сирмијум су грађевине народа који су у далекој прошлости живели у овим крајевима. Дворови, куле и конаци су грађевине наших владара.

ИМА ЈЕДНА КУЋИЦА И ДРАГА СРЦУ МОМ

Место за градњу куће – изложено сунцу, у близини извора или потока, где шљиве најбоље напредују, где је мравињак итд.

Зидање куће

Темељ – копање темеља; обичај да се у темељ узида метални новац, гранчица дрена, потковица, петлова глава итд.

Подрум – укопан у земљу; простор за чување зимнице

Кућни праг – обичаји: гранчица бадњака под праг, потковица уживана на праг, уношење невесте преко прага...

Врата – брава и кључ на вратима; кићење врата о Ђурђевдану и о свадбеном весељу.

Прозори – како је Свети Сава учио народ да гради прозоре.

Таван – простор испод кућног крова; ризница старих предмета и наших успомена.

Кров – некада од сламе, траве, прућа, ћерамиде, данас – леп и модеран цреп. На крову расте биљка чуваркућа. О Ђурђевдану се кити гранчицом дрена и венцем од цвећа.

Дар на кући – погача, пешкири, цвеће, боца вина или ракије, мушке кошуље, чарапе, ручак за мајсторе и здравица домаћину

Димњак – прикупља дим с огњишта и изводи га ван куће.

Украси – лимени петао, роде на димњаку.

Мајстори зидари – чланови породице: браћа, стричеви, ујаци; за веће грађевине дунђери и неимари.

Усељење у нову кућу – најсвечанији тренутак; освештавање куће; уноси се најпре славска икона, кандило, босиљак, умешен хлеб, суд напуњен водом, наћве, метла, колевка и петао да би кућа певала; свечани ручак, здравице домаћину.

У КУЋИ И ОКО ЊЕ

Огњиште – најважније место у кући; кување хране, окупљање свих чланова породице, певање и гуслање, причање прича, женски ручни радови; паљење бадњака о Божићу.

Софра – поред огњишта ниска округла софра за којом се обедовало; обичаји за време обеда; дрвене и земљане посуде.

Намештај – дрвене клупе и кревети, шкриње и долапи, вунене ткане поњаве, ћилими и јастуци, сламарице пуњене сламом или шушкама.

Осветљење – ватра са огњишта, цепка луча, лојаница, петролејка, фењер.

ДВОРИШТЕ, ОГРАДА, КАПИЈА

Двориште или авлија – простор око куће.

Ограда око дворишта – плот од коља оплетен врбовим прућем, поред ограде украсне биљке и воћке; ограде од украсног шибља, камене ограде.

Капија – велика и мала капија; дрвене капије, зидане капије покривене тремом, алкица или звекир на капији; кићење капије о Ђурђевдану или свадбеном весељу.

СЕОСКО ДВОРИШТЕ

Башта испред куће са цвећем (шебој, каранфил, босиљак, невен, божур, нана, здравац...)

У дворишту – вајат, амбар, млекар, кош: у доњој авлији – торови за стоку, дрвљаник;

Бунар – сантрач, лимени кров украшен звончићима, око бунара цвеће; кићење бунара о Ђурђевдану и даривање о Божићу

Градске куће – доклат на кући, дрвени капци на прозорима, зидане пећи или фуруне; испред куће баште са чесмом или фонтаном

Данашње куће – високе, вишеспратне, са терасама

ТИПОВИ КУЋЕ У СРБИЈИ

Куће у Војводини – приземне, дуге, са више одељења. Дуж улице најчешћи су дрвореди дуда и багрема.

Моравске куће – приземне и простране, трем даје лепоту спољашњости куће. Поред Мораве расту врбе. За ово дрво су везана многа народна веровања.

Куће у шумовитим брдским пределима – брвнаре или талпаре са високим и стрмим крововима и великом стрехом. Биљке ових крајева – зова, глог, папрат, коприва и сл.

Куће у кршевитим пределима – зидане каменом, покривене каменим плочама (шиндром).

НАСЕЉА

Села

Брдска и планинска села – разбацана, куће удаљене једна од друге.

Равничарска села – куће су збијене. Улице су дуге, широке, испресецане мањим сокацима.

Град

Некада – мања насеља, вароши или паланке. Градске чаршије испуњене занатским и трговачким радњама.

Данас – велики многољудни градови са високим солитерима, трговима и булеварима

ОРИЕНТАЦИОНИ ПРЕГЛЕД ЧАСОВА ПО ТЕМАМА

ТЕМА	УКУПАН БРОЈ ЧАСОВА ЗА ТЕМУ	ЧАС ЗА ОБРАДУ	ЧАСОВИ ЗА УТВРЂИВАЊЕ
Становање у далекој прошлости	7	6	1
Има једна кућица, драга срцу мом...	14	13	1
У кући и око ње	7	6	1
Типови кућа у Србији	5	4	1
Насеља	3	2	1
УКУПНО:	38	31	5

**ОРИЕНТАЦИОНИ-ГОДИШЊИ ПЛАН
НАСТАВНИХ ЈЕДИНИЦА**

НАСТАВНА ТЕМА	ЧАС	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА
Становање у далекој прошлости	1.	Пећине	обрада
	2.	Земунице	обрада
	3.	Колибе	обрада
	4.	Сојенице	обрада
	5.	Палате, дворови, конаци	обрада
	6.	Изградња кућа у нашим крајевима	обрада
	7.	Становање у далекој прошлости	утврђивање
Има једна кућица, драга срцу мом	8.	Место за градњу куће	обрада
	9.	Зидање куће	обрада
	10.	Темел	обрада
	11.	Подрум	обрада
	12.	Кућни праг	обрада
	13.	Врата	обрада
	14.	Прозори	обрада
	15.	Таван	обрада
	16.	Кров	обрада
	17.	Дар на кући	обрада
	18.	Димњак	обрада

НАСТАВНА ТЕМА	ЧАС	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА
Има једна кућица, драга срцу мом	19.	Мајстори зидари	обрада
	20.	Да проверимо шта смо научили	провера
	21.	Усељење у нову кућу	обрада
У кући и око ње	22.	Огњиште, софра, намештај, осветљење	обрада
	23.	Двориште, ограда, капија	обрада
	24.	Сеоско двориште	обрада
	25.	Бунар	обрада
	26.	Пастирске куће	обрада
	27.	Градске куће	обрада
	28.	Да проверимо шта смо научили	провера
Типови кућа у Србији	29.	Куће у Војводини	обрада
	30.	Моравске куће	обрада
	31.	Куће у брдским пределима	обрада
	32.	Куће од камена	обрада
	33.	Прављење куће од картона	практични рад
Насеља	34.	Село	обрада
	35.	Град	обрада
	36.	Понављање научног градива	понављање

СТАНОВАЊЕ У ДАЛЕКОЈ ПРОШЛОСТИ

1. ПЕЋИНЕ

Први час Народне традиције у овој школској години може се започети позивањем ученика да са својим паром у клупи заједнички погледају уџбеник. Треба да обрате пажњу на назив уџбеника, на наслове и слике које се у њему налазе. После краћег разгледања повести са ученицима разговор.

- Како се зове уџбеник за народну традицију?
- Које сте наслове прочитали на његовим страницама?
- Које слике су вам занимљиве?
- Закључите, о чему ћемо ове године учити из овог предмета?

После краћег разговора прочитати народну басну *Моја кућица моја слободица*.

- Зашто јеж није хтео да остане код лисице на конаку?
- Каква је била јежева кућа?

Одговоре на ова питања потражите у стиховима Бранка Ћопића који су исписани изнад текста.

– Како је народ дао одговоре на ова питања? (Прочитај пословицу.)

Питање за размишљање: Како су људи живели у далекој прошлости? Какве су биле њихове куће?

Ова питања, али и многа друга, постављаћемо нашој баки која ће нас и ове године водити кроз наш уџбеник. Из њеног приповедања сазнаћемо много нових ствари и добити одговоре на бројна питања.

Прочитати текст из уџбеника и водити разговор:

- Како су људи живели у далекој прошлости?
- Која су била њихова прва склоништа?
- На чему су спавали?
- Чиме су се хранили?
- Од чега су правили оружје?
- Шта је за њих значила ватра?

Више о овоме можете сазнати ако прочитате књигу: *Дјечак из пећине* – Д'Ервил.

2. ЗЕМУНИЦЕ

Знања о животу људи у пећинама поновити, проширити и допунити читањем одговарајућих делова из књиге: *Дјечак из пећине*.

Земунице представити као нова станишта на које су људи наилазили напуштајући пећине. То су биле укопане јаме које су покривали грањем, лишћем и травом.

- Које су предности земуница у односу на пећине?
- Могу ли се данас негде наћи земунице?
- Чему су оне служиле људима у новијем времену?
- Како замишљаш живот у земуници?

3. КОЛИБЕ

Кретање људи у потрази за храном нагнало их је да се понегде задржавају, па да и сами праве своја станишта. Биле су то прве колибе од грања, прућа и стабала, покриване трском и лишћем.

После читања текста из уџбеника навести ученике на размишљање и разговор:

- Како су настала прва насеља?
- Којим послом су се бавили мушкарци?
- Шта су најчешће радиле жене?
- Како су настали зачеци земљорадње и сточарства?
- Опиши, како су изгледале прве колибе?

Ова наставна јединица може се обрадити у природи (на излету), поред потока, њиве или шуме. Добро мотивисани разговором и уз мало маште, деца могу групно правити мале импровизоване колибе. Као материјал могу користити гранчице, суву траву, трску, пруће, лишће, струкове посечене шаше из њиве, каменчиће, песак и друге материјале из природе.

Са неколико завршених *колиба* добиће село коме и сами могу дати назив.

Ако у близини постоје чобанске (пастирске) колибе, посетите их. Од чега су направљене, каква је њихова унутрашњост?

4. СОЈЕНИЦЕ

Живот поред воде омогућавао је људима да се баве риболовом. Почели су да праве куће над водом – сојенице.

Да би се ученицима сликовито представио живот људи у сојеницама треба прочитати цитат из књиге.

– Како су људи правили сојенице? (Побијали су дрвене стубове у воду, преко њих су правили равну површину од балвана, а на њој су од дрвета и прућа правили куће.)

– Која средства су правили за пловидбу по води?

– Од чега су правили мреже и кошеве за хватање рибе?

– Које су предности живота у сојеницама?

Показати ученицима адекватне слике или сликовнице на којима су приказане сојенице.

Водити разговор са децом: замисли да живиш у сојеници; испричај кратку причу.

На излету направите неколико чамаца од папира и пустите их низ поток. Нека то буде ваша мала рибарска флота.

Нека сваки ученик нацрта сојеницу. На великом папиру бојама осликајте реку и обалу. Залепите цртеже сојеница. Добићете слику насеља на води.

5. ПАЛАТЕ, ДВОРОВИ И КОНАЦИ

Ове велике и лепе грађевине деца су имала прилике да виде у сликовницама, илустрованим бајкама или у филмовима. Водити кратак разговор о томе како они замишљају палате и дворове.

– Ко је живео у палатама и дворовима?

– Каква је била њихов одећа, накит, оружје?

Прочитати текст из уџбеника. Показати слике неких грађевина.

– Који народи су некада давно живели у нашим крајевима? (стари Римљани)

– Који су називи њихових познатих градова?

– Шта се данас може видети у остацима њихових царских палата?

– Какви су били дворови српских владара?

– За које наше владаре сте чули?

– Који градови су били познате владарске престонице?

– Због чега су наши владари градили тврђаве и утврђења?

– Од ког материјала су подизане ове грађевине?

– У ком граду се налази највећа тврђава?

– Која владарска породица је у њој живела?

– Ко је живео изван дворских зидина?

Неки наши владари су зидали конаке.

Посетите такав конак ако постоји у вашем месту или у близини. Обратите пажњу на спољашњу лепоту такве грађевине. Разговарајте о тој грађевини и искажите своја запажања.

Нацртајте палату, дворац или конак.

6. ИЗГРАДЊА КУЋА У НАШИМ КРАЈЕВИМА

У припремању овога часа учитељ може дати ученицима задатак да донесу фотографије кућа и други сликовни материјал који се може наћи у сликовницама, календарима часописима...

Ученици ће ове материјале разгледати уочавајући типичне и препознатљиве детаље. Затим ће се обратити баки из уџбеника. Читајући текст из уџбеника одговорити на питање од ког материјала су људи правили куће.

После прочитаног текста водити са ученицима разговор.

– Од ког материјала су људи правили најједноставније куће? Како су се те куће звале? (брвнаре)

– Од чега су грађене куће талпаре?

– Испричај, како је бака описала куће чатмаре?

Ако постоје слике или фотографије за сваки тип куће, показати га ученицима.

– Зашто је народ за време владавине Турака правио куће плетаре? Зашто су оне биле једноставног изгледа и од материјала који није скупоцен?

Размисли па одговори на питања у уџбенику која ти је поставила пчелица. Нацртај неку од кућа о којима смо говорили.

Можда ћете бити у прилици да овакве куће видите негде на излету, на настави у природи или у посети етно-селу. Тада обратите пажњу на изглед и једноставност тих кућа. Због своје старости оне представљају посебну вредност па су често предмет пажње бројних посетилаца и туриста.

Истраживачки задатак: Распитајте се код старијих бака и дека, комшија, рођака – како су људи некада бирали место за градњу куће.

ИМА ЈЕДНА КУЋИЦА ДРАГА СРЦУ МОМ

8. МЕСТО ЗА ГРАДЊУ КУЋЕ

Мотивисати ученике да испричају до каквих су података дошли у истраживању: како се бира место за градњу куће. Сваки занимљив податак треба коментарисати.

– Због чега су људи најчешће градили куће поред какве воде – извора, потока, реке?

– Због чега се куће окрећу сунцу и граде са сувом (оцедном) месту?

– Које обичаје и веровања су људи поштовали кад су бирали место за градњу куће?

Прочитати текст из уџбеника.

Предлог за драматизацију:

Двоје ученика, домаћин и домаћица желе да праве кућу, али не знају како да изаберу место за градњу. Они траже помоћ од

групе ученика који представљају њихове рођаке, комшије, пријатеље. Од њих ће добити предлоге, савете и објашњења:

- Добро је кућу правити тамо где петао пева, па ће и укућани здраво и срећно певати;
- у близини дрвета на коме се роје пчеле, јер оне су симбол здравља, среће и напретка;
- где је мравињак да би се укућани множили;
- где овце ноћу преноће, ту је здраво место за зидање;
- домаћин стави четири камена на четири угла да преноће; ако под сваким нађе и најмању животињицу, то је срећно место;
- увече ставе чашу вина и неколико зрна пшенице која преброје; ако сутра нађу пуну чашу и сва зрна, место је срећно.

А где никако не ваља кућу правити?

- на раскрсницама,
- у близини гробља,
- у близини дрвета које се осушило.

Зашто су људи поштовали ове обичаје? Какве су биле њихове жеље?

У завршном делу часа заједнички отпевајте песму *Има једна кућица грађа срцу мом*.

9. ГРАЂЕЊЕ КУЋЕ

Потребно је много цигала, дрвенарије,
гвожђа, креча
да се сагради кућа – од свега преча.
Да буде како доличи (издалека виђена,
лепа)
ваља набавити стакла и крепког, црвеног
црепа.

Да кућа буде јача од сваког
земљотреса

ваља набавити цемента, гвоздених кламфи,
песка...

Грађење куће је одувек и заувек посао нов
– колико узбуђења када се подиже кров!

Па кад је кућа готова! Па још окречена
бело!

То прославља читаво село (па и суседно
село.)

Кућаник срећан без мере (чему мера?)

Сви кажу: "Домаћине, свака ти част, алат
ти вера!"

Свакоме треба пожелети (и варошанину и
сељаку)

да стекне кров над главом, засебан улаз,
кључ у кваку!

Једноставна је ово жеља (једноставна као
свануће)

да нико на свету не буде без укућана и куће...

Бранислав Петровић

Анализом ове песме и разговором са ученицима учитељ ће добити обрађену наставну јединицу. Ако у одељењу има ученика који су доживели зидање куће, онда се разговор може проширити и њиховим искуствима.

10. ТЕМЕЉ

Кад људи пронађу место за градњу куће онда почињу припреме за копање темеља. Позивају се мајстори, родбина и пријатељи и заказује дан за почетак посла. Чланови породице су весели јер је копање темеља за нову кућу велика свечаност.

Пожељно је да на овај час дође специјални гост, мајстор који се бави овим послом. Ако је то могуће, онда ће учитељ заједно са децом унапред припремити питања. У супротном,

прочитати текст из уџбеника и заједно са децом, уз разговор, обрaдити ову наставну јединицу.

– Како се почиње копање темеља? (Окупљени мајстори најпре обележе простор за копање. Са домаћином наздраве, попију чашу вина или ракије, прекрсте се и почињу посао.) Које алатке користе мајстори? (ашов, будак, лопату...)

– Шта домаћица ради док радници копају? (Она спрема свечани ручак, а домаћин пече прасе или јагње.)

Постављање камена темеља је најсвечанији тренутак. Ту су присутни сви чланови породице. Сваки велики и важан посао наш народ је почињао молитвом. Кад домаћин прочита Оченаш, сви се прекрсте и онда дарују камен темељац.

Овај тренутак се може драматизовати.

Група ученика: мајстори, рођаци, пријатељи, треба да осмисле текст за здравице домаћину и домаћици и да камен темељац дарују: гранчицом дрена да укућани буду здрави, металним новцем да увек буде пара, потковицом која доноси срећу, пшеницом да у кући свега буде у изобиљу... Поделити ученицима одговарајуће улоге и подстаћи их на драматизацију ове наставне јединице. Деца треба да се надмећу у речитости и изговарању лепих жеља: Срећан ти рад домаћине! Срећно почео, а срећно и да завршиш! Нека ти кућа коју зидаш буде лепа и пуна здраве и паметне деце!...

По завршеном послу сви заједно одлазе на свечани ручак где се опет изговарају здравице.

Навести ученике на закључак да је лепо поделити срећу са онима које волимо.

11. ПОДРУМ

Укопани простор у земљи, који се може начинити испод целе куће или једне собе, назива се подрум. Разговором о овој просторији можемо сазнати каква су искуства ученика: да ли у својој кући или згради имају подрум, када и због чега тамо

одлазе, да ли се боје да оду сами јер је у подруму мрачно, имају ли у искуству неки узнемиравајући доживљај?

После разговора може се прочитати текст из уџбеника.

- Како су људи некада градили подруме? (укопавањем)
- Како се силазило у подрум? (степеништем)
- Какви су прозори на подруму?
- Како су се некада затварала врата на подруму?
- Зашто је у подруму лети хладно а зими топло?
- Шта су људи некада чували у подруму?
- Како се у подруму одржава чистоћа и ред?

Тражити од ученика да нацртају распоред ствари и предмета у свом подруму. Ученици који немају подрум могу да помажу своје мајке из клупе.

12. КУЋНИ ПРАГ

По веровању нашег народа кућни праг представља свето место. За то веровање везани су бројни народни обичаји.

Тражити од ученика да сами прочитају текст из уџбеника.

- Како је, поштовање према кућном прагу, исказивала невеста доласком у нову кућу?
- Шта је у тој ситуацији чинио младожења?
- Шта су маме и баке стављале испод прага верујући да ће кућу заштитити од болести и несреће?
- Зашто се на кућни праг укивала потковица?
- Шта значи кад на прагу пева петар? (долазе гости)

Кад неко оде далеко и на дуже време каже се: *Најустџио је кућни праг, а кад се врати Добро дошао на кућни праг.*

13. ВРАТА

Као мотивација за почетак овог часа може се деци поставити загонетка: *Пуна школа ђака ниошкуду вратиша – шџа је шџо?* Кад деца дођу до одгонетке, повести разговор:

– Чему служе врата на кући? (Одвајају унутрашњост куће од спољашњег света.)

– Како тражимо допуштење за улазак у кућу?

Тражити да ученици прочитају текст из уџбеника.

– Опишите како изгледају врата на вашој кући.

– Од чега се врата могу направити?

– Чиме се могу украсити?

– Како изгледају браве на вратима?

Некада се на вратима богатих кућа могао видети *звекир*. То је украсна алка којом се ударало о врата. Тако се позивао домаћин да отвори врата.

– Чиме се врата закључавају? Због чега их закључавамо?

– Каквог облика може бити кључ? Нацртајте га.

– Када су врата најлепша? (Када се оките венцима и цвећем за свадбено весеље.) Ако се присуствовали том догађају, опишите га.

– Када се још ките врата? За Врбицу се врата ките гранчицом врбе, а о Ђурђевдану венцима од пољског цвећа. За Ивањдан, на врата се качи ивандањски венац. Народ је веровао да кићење врата доноси срећу.

Објасните народне изреке:

– *Незваном тосију местио иза вратиа.*

– *Нашла снаша шучак иза вратиа.*

Нека ученици науче загонетку о кључу и брави која је записана у уџбенику.

Нека нацртају цветни венац на кућним вратима.

14. ПРОЗОРИ

Час се може започети разговором. Као што су на кући потребна врата исто тако су потребни и прозори. Деца често кажу да прозори кућа личе на очи. Зашто су онда потребни прозори? Да би разговор био јаснији и потекао правим смером, треба ученицима прочитати народну причу *Светлост у кући*.

– Како су људи у давној прошлости градили куће? (без прозора.)

– Ко је учио народ да на кућама гради прозоре?

– Сетите се, чему је још Свети Сава учио свој народ?

Прочитајте текст *Прозори* из вашег уџбеника.

– Шта су људи некада уместо стакла стављали на прозоре?

– Зашто су споља стављали дрвене капке?

Неки људи су на прозоре својих кућа стављали металне решетке. Зашто? (да би спречили улазак незваних гостију.)

– Када су мајке и баке китиле прозоре врбовим границама? (на Врбицу, да би у кући било напретка.)

– Зашто су деци опасивали врбове границе око струка? (веровали су да ће расти брзо као врба)

Некада су девојке у прозорима држале саксије са цвећем. Биле су то црвене мушкатле којима су оне китиле своје плетенице кад су недељом одлазиле на игранку.

– Шта су сеоске девојке износиле на своје прозоре? (девојачки мираз.) Народ каже: *Девојку мираз угаје*.

– Какве песме су момци у варошима, испод прозора певали својим драганама? (љубавне песме.)

Како се зову те песме? Нацртај оно што видиш са твога прозора. Истраживачки задатак:

Како ће се на наредном часу говорити о тавану, децу би требало упутити да уз помоћ старијих укућана истраже таван своје куће. То могу учинити са паром из своје клупе. Могу да направе списак ствари које су тамо видели. Неки ситнији предмет могу донети у школу који ће можда допунити етнокутак у вашој учioniци.

15. ТАВАН

На почетку часа обратићемо се нашој баки из уџбеника. Прочитаћемо шта је све она као девојчица налазила на тавану своје куће.

– Зашто деца воле да се пењу на таван?

– Шта се све може наћи на тавану?

Тражити од ученика да дају извештај о свом истраживању; да испричају ко им је помогао да обаве овај задатак, како изгледа таван њихове куће и шта су све тамо пронашли; који предмет је најзанимљивији, да ли су нешто од тога донели у школу. Подстаћи ученике да испричају неку занимљиву причу везану за одређени предмет коју су чули од родитеља, баке или деде.

У обележеном простору уџбеника ученици могу да нацртају занимљив предмет са тавана.

16. КРОВ

После читања текста из уџбеника може се направити кратко подсећање:

- Од ког материјала су људи некада правили куће?
- Чиме су те куће покривали? (сламом, трском, а касније ћерамидом и црепом.)

Кад мајстори озидају кућу на реду је подизање крова. Најпре се од дрвених греда прави слеме. То је највиши део крова. Затим се за њих укивају мање греде и летве да би кров добио свој облик. Кров је обично стрм да би са њега лакше силазила киша и снег. Због тога су и стрехе старих кућа биле велике јер људи некада нису стављали олуке.

- Шта су некада баке стављале испод тих великих стреха? (о клинове су качиле венце зрелих паприка, црног и белог лука)
- По народном веровању, какву моћ има бели лук?
- Зашто је важно да на крову расте чуваркућа?
- Како се уочи Ђурђевдана кити кров?
- Зашто су на куће стављали гранчице дрена?

Народ каже: *Кад неко направи кућу, сћекао је кров над главом.*

17. ДАР НА КУЋИ

У нашем народу се негује један леп обичај: кад домаћин сазида нову кућу, обичај је да се на кров *дуже дар*. Тај тренутак се брижљиво припрема и радосно ишчекује чим се почне са градњом куће.

О овом догађају ученицима може причати специјални гост кога ћете раније позвати и упутити у тему раговора. То може бити домаћин, домаћица или мајстор који је овај тренутак доживео. Могу се пронаћи и донети фотографије које су овај тренутак забележиле. Читав овај догађај улепшавају бројни обичаји.

Домаћица умеси погачу, а домаћин припреми боцу вина и ракије. У марамицу се увеже мало соли, па се све то стави у шарену изаткану торбу која се окити пешкирима и цвећем. Тај дар домаћин куће и главни мајстор окаче на највиши део крова.

Стављају се ту и мушке кошуље, чарапе, мараме и други дарови које доносе комшије, пријатељи и рођаци. За мајсторе и остале госте приређује се ручак и даривање. Домаћину се упућују најлепше жеље и здравице:

Домаћине, срећна ти била кућа! Да у њој са својом фамилијом дуго поживиш, да славиш крсну славу, да правиш свадбе и весела, да ти се у њој деца и унуци рађају и да ти свака срећа праћи...

Домаћин са подигнутом чашом вина одговара: *Хвала, хвала! Нека га Бој и ви да сће живи и здрави!...*

Ако је неко од ученика присуствовао/присуствовала оваквом догађају нека исприча како је то било. Деца воле да учествују у оваквим догађајима и снажно доживљавају радост свих укућана. Дар на кући се далеко види, из комшилука, из оближњих њива и воћњака па народ често каже: *Свака час ти овом домаћину, направио је лећу кућу.*

Покушајте да са ученицима драматизујете овај тренутак. То може бити лепа кратка представа на часу народне традиције.

18. ДИМЊАК

Кад се кућа покрије ћерамидом, а у новије време црепом, задатак мајстора је да озида оцак или димњак. То је горњи завршетак огњишта. Он прикупља дим са огњишта или из пећи и изводи га ван куће.

Какав ће завршетак димњака бити зависи од маште и вештине мајстора: неки имају округли цилиндер, на неким је кровић од црепа, а неки су украшени петлом од лима. Богатији домаћини имали су богатији и лепши димњак на кући.

Некада су људи говорили: *Благо оној кући на којој се пуши димњак*. То је значило да у кући има људи и деце и да се у њој одвија живот. Тужне су куће на којима се димњак не пуши.

Са ученицима се може разговарати о овој појави. Ако вам то услови дозвољавају, за време хладних дана, посматрајте са прозора ваше учионице димњаке који се пуше. Каква осећања у вама изазива ова слика? Шта се све догађа у оним кућама из чијих се димњака подиже дим? Какве су куће чији су димњаци празни? Навести ученике на закључак: димњак који се пуши открива нам топлину породичног дома и заједничке радости оних који у њему живе.

Наставити разговор са ученицима:

- Ко у градским кућама чисти димњаке? (оџачар)
- Каква су веровања везана за оџачара?

Некада давно су постојала још нека веровања:

- да кроз оцак долазе виле чаробнице;
- да кроз оцак Деда Мраз доноси поклоне;
- да роде кроз оцак уносе малу бебу у кућу.

Можда знате да у неким крајевима поред река на врховима димњака роде праве гнезда. Тако су оне целога лета прави украс на кући.

У завршном делу часа ученицима дати задатак: Нацртајте кућу и димњак на њој! Да ли ће из тог димњака ићи дим?

Припрема за наредни час: Ученици треба да донесу у школу лево коцке.

19. МАЈСТОРИ ЗИДАРИ

Људи су одувек тежили да направе кућу или обезбеде стан. То је био основни услов за нормалан живот целе породице.

Прочитати текст из уџбеника па водити разговор са ученицима:

- Кога су људи звали у помоћ кад су зидали куће?
- Од ког материјала су зидали прве куће?
- Који се материјали користе у новије време?
- Како су се звали самоуки зидари? (дунђери)
- Како су се звали зидари који су правили велике и познате грађевине? (неимари)
- За које велике и познате грађевине сте чули?
- Знате ли, које алате зидари користе у раду? (чекић за циглу, чекић за камен, мистрију за набацивање малтера, висак, либелу и друго.)

Ако се пронађу неке од ових алатки, могу се показати ученицима.

- Како се некада правила цигла и малтер?
- Како се данас прави овај материјал?

Објасните народну изреку: *Сложна браћа кућу њраде.*

Практични рад: покушајте и ви да будете мајстори зидари. Од лево-коцки, по својој машти, направите кућу какву желите.

20. ДА ПРОВЕРИМО ШТА СМО НАУЧИЛИ

Питања и задаци се налазе у уџбенику.

21. УСЕЉЕЊЕ У НОВУ КУЋУ

Најлепши и најсрећнији тренутак за сваки породицу јесте усељење у нову кућу. (За породице које живе у стамбеној згради то је усељење у нови стан.) То је завршна свечаност коју прате бројни обичаји и веровања. О свему томе деци ће причати бака из уџбеника. То може учинити и специјални гост одељења,

особа која је лично доживела уселјење у нову кућу. Ако имамо госта, онда ћемо саслушати његову причу коју ће он допунити одговорима на наша питања. У супротном, деци ћемо прочитати бакину причу из уџбеника, а онда са њима водити разговор:

- Кога домаћин позива да освешта кућу?
- При уселјавању, ко први улази у кућу?
- Шта у кућу уноси домаћин, а шта домаћица?
- Шта уносе да би кућа певала и да би се рађала деца?
- Ко ће први наложити ватру и благословити ново огњиште?
- Кога су домаћин и домаћица позивали на велики свечани ручак?
- Шта су гости доносили домаћину, домаћици и осталим укућанима?
- Зашто су при уласку у кућу, најпре у њу бацали новац, орахе у љусци, пшеницу?

Овај догађај је врло погодан за драматизацију. Вешт учитељ ће осмислити пригодан текст и поделити деци улоге. Од свега тога може се добити лепа сценска игра кроз коју ће деца научити обичаје и доживети велику радост.

На крају представе или на крају часа деца ће отпевати песму *Има једна кућица грађа срицу мом.*

Истраживачки задатак:

Наредног часа говорићемо шта се све некада налазило у кући. Четири групе ученика – свака ће истраживати, прикупљати и записивати податке за своју тему:

1. огњиште, 2. софра, 3. намештај и 4. осветљење

У КУЋИ И ОКО ЊЕ

22. ОГЊИШТЕ, СОФРА, НАМЕШТАЈ, ОСВЕТЉЕЊЕ

Обраду ове наставне јединице треба почети неколико дана раније. Пожељно је прикупити адекватне предмете који ће допунити етно-кутак у учионици. То могу бити предмети који су

некада чинили део покућства: дрвене кашике, заструг, дрвени сланик, наћве, земљана чинија, тестија, ћуп, ткана торба, везени пешкир, везене чарапе, лампа петролејка, фењер... и други занимљиви предмети. За фланелограф или одељенски пано могу се припремити пригодне слике унутрашњости собе из прошлости, огњишта, софре, дрвених судова и сличних ствари која ће деци дочарати прошла времена. Деца ће у свему овоме учествовати и истовремено припремати своје извештаје: читањем текста из уџбеника, тражењем информација на интернету или разговором са старијим особама.

Ученици су на прошлом часу подељени у четири групе и свака је добила задатак да истражи, запамти и запише што више података за своју област.

Столови у учионици су груписани и свака од група заузима своје место. Место групе је означено сликама или папирним тракама на којима пише 1. огњиште, 2. софра, 3. намештај и 4. осветљење. Групе добијају листиће са питањима и после кратке консултације дају одговоре.

1. Група *огњиште*:

- Како се у кући звало место где је горела ватра?
- Како су људи користили ватру са огњишта?
- Шта су увече радили мушкарци, а шта жене око огњишта?
- Шта су о Божићу радили на огњишту?
- Наведи једну пословицу или загонетку о ватри или огњишту.

2. Група *софра*:

- Чему је људима у прошлости служила софра?
- Којим редом су за софром седели чланови породице?
- Коју храну су људи најчешће користили у прошлости?
- Наведи називе посуђа које су користили?
- Наведи правила лепог понашања за столом

3. Група *намештај*:

- Који дрвени предмети су служили као намештај?
- На чему су људи некада спавали и чиме су се покривали?
- Чиме су маме и баке пуниле сламарице?
- Шта се данас користи уместо сламарица?

4. Група *осветљење*:

- Шта је некада давно била једина светлост у кући?
- Шта је све могло да се осветли цепком луча?
- Како су људи правили свећу лојаницу?
- Када су се појавиле лампе и фењери?
- Чиме се данас осветљавају наше куће, станови, улице?

Ученици из других група могу да допуне одговоре својих другова.

У завршном делу часа ученици ће на одељенски пано окачити плакат на коме је учитељ исписао адекватне пословице и загонетке.

- *Где је дима, ту је и вајре.*
- *Ни један дим без оџа није.*
- *Мање од ораха, а теже од шовара. (жар.)*
- *Не ваља софру дићи, а не оставићи њарче хлеба.*
- *Грехота је тазити хлеб и јело.*
- *Здравље на уста улази.*

Како разумете ове изреке?

За целу кућу се говори: огњиште, па се то име односи и на дом. Често се чује да неко каже:

- *На оџишту ме моме нико не сме напаси.*
- *На своме сам оџишту слободан.*
- *Ошерао сам ја с оџишта.*
- *Разорио му оџиште...*

Огњиште је дакле, исто што и кућа, па чак исто што и породица. У неким крајевима кажу да је огњиште у кући исто што и срце у телу.

У највеће домаће светиње Србин сматра и огњиште; зато се у важним приликама њима и куне:

- *Кунем ши се овим оїњишиїем.*
- *Тако ми се оїњишиїе не уїасило.*
- *Тако ми сїеме на оїњишиїе не їануло.*

Када желимо да нагласимо блискост двеју или више особа кажемо:

- *Расли око исиїої оїњишиїа.*

23. ДВОРИШТЕ, ОГРАДА И КАПИЈА

Двориште је већи или мањи простор око куће. У неким крајевима се задржала турска реч "авлија", а негде кажу да је то окућница. Деца у граду, која немају двориште, играју се у парку испред зграде.

У разговору са ученицима тражићемо да нам причају о свом дворишту:

Како изгледа твоје двориште? Има ли у њему растиња – траве, цвећа, украсног шибља, засађеног дрвећа? Да ли су обележене стазе, простор за игру? Који део дворишта ти се највише допада и због чега?

Домаћини су око дворишта постављали ограду. Некада је то био обичан плот од коља побијеног у земљу и оплетеног врбовим прућем. Можда је тада настала брзалица:

Пеїар їлетїе Пеїру їлоїї са їри їруїа їо їриїуїї.

Брзо їлетїи Пеїре їлоїї, са їри їруїа їо їриїуїї.

Уз текст ове брзалице деци се може показати пригодна илустрација. Изговарање брзалице освежиће час.

Касније су људи од струганог дрвета правили тарабе. Ограда од густо постављених тараба није дозвољавала да се лако извирује у суседно двориште.

Тражити од ученика да испричају каква је ограда око њиховог дворишта: од бетона, кованог гвожђа или лепо орзаног украсног шибља; да испричају које су биљке посађене уз ограду: руже, јорговани, крушке, јабуке, па за сваку рећи оно што је значајно у свакодневном животу и у народним обичајима.

Свако ограђено двориште има и капију. Тражити од ученика да опишу капију на свом дворишту: да ли је зидана и покривена тремом, дрвена, као и ограда од кованог гвожђа, како се затвара, да ли се закључава? Да ли је њихова капија кићена за свадбено весеље, ко је кити Ђурђевданским венцем?...

У завршном делу часа – цртање окићене капије.

ПЛОТОВИ

Кроз њлошове се вири у суседно двориштие. Пукошине служе да се нешто доштури, проштури или убаци код суседа. Мачке и пси имају своје отворе кроз које неометано пролазе из једног у друго двориштие.

...Уз њлошове расше коров, њужу се руже, чуче шимшири и бокори јортована. Стоји њу њонека воћка и изазивачки се нагноси над суседно двориштие.

Између добрих суседа су мале кашије – кашицици. Кроз ше кашицике се прелива њријашељство с једне на друго сшрану...

Весна Видојевић Гајовић
(Из књиге *Пошраја за лето*)

Објаснити ученицима: на који начин се кроз кашицике прелива њријашељство с једне на друго сшрану?

- Шта за једну породицу значе добре комшије?
- Какве односе ти гајиш са децом и комшилука?

ВЕРОВАЊЕ О БИЉКАМА

Јабука је лепо родно дрво. Поклоњена јабука је доказ љубави и пријатељства. Јабука је симбол здравља па се као понуда носи болеснику. Обичај је да се на свадбу званице зову јабуком. Уласком у кућу млада пољуби огњиште и дарује га јабуком.

Дрен је симбол здравља. Каже се да је неко *здрав као дрен*. Пупољак дрена се ставља у чесницу, а дреном и вином се на

Божјић укућани причешћују. Дреном се на Цвети и Ђурђевдан ките врата и прозори.

Врба чува кућу од грома. Празници врбе су: Врбица, Цвети, Ђурђевдан и Спасовдан. Тада се од врбових гранчица плету венци којима се ките врата, прозори и славска икона.

Бреза. Од брезове коре праве се лиле (буктиње) којима се уочи Ивањдана или Петровдана пале ватре па се проносе поред стоке и око торова.

Бор. Од борових иглица прави се лековити напиток.

24. СЕОСКО ДВОРИШТЕ

Обрада ових садржаја биће много лакша и једноставнија са децом која живе на селу. Деца из градских средина сеоско двориште могу видети на сликама или приликом посете сеоском домаћинству која се може организовати у склопу једнодневног излета.

Од сеоске деце се може тражити да опишу своје двориште. Дете из града ће причати о дворишту својих рођака на селу или дворишту које види на слици.

На почетку часа се може прочитати текст *Сеоско двориште* из уџбеника, а онда водити разговор са децом:

- По чему се твоје двориште разликује од оног које је описано у тексту?
- Које је цвеће засађено у твојој башти?
- Коју биљку ти најрадије негујеш? Због чега?
- Који су народни обичаји везани за босиљак, нану, здравац, смиље, божур?...

Овде се ученицима може прочитати нека од песама Добрице Ерића из збирке "Венац од пољског цвећа".

Напоменути деци да су некада сеоска дворишта била другачија. Породице су биле бројније па је у сваком дворишту било више деце него данас. Од самог јутра у дворишту се чуло дозивање укућана који су журно завршавали послове да би што пре кренули у поља на рад. Весела дечја граја мешала се са

блејањем оваца које су они, са децом из комшилука терали на пашу. У дворишту је остајала по нека бака која је тек увече очекивала да јој се укућани врате са њива, поља и пашњака.

Сваки домаћин морао је да има торове за стоку, амбар за пшеницу, јечам или овас, кош у коме се држао кукуруз у клипу као и млекар у коме су стајали чаброви за сир и кајмак као и судови за млеко. У вајатима су спавали млађи чланови породице.

– Зашто данас у сеоским двориштима нема вајата и млекара?

– Чиме се данас баве деца на селу?

– Шта бисте ви променили у таквом начину живота?

– Замисли да уместо кућног љубимца имаш стадо оваца и малих јагањаца. Како би се о њима бринуо? Какву би корист од тога имао/имала?

Прочитати деци песму *Млекар* Добрице Ерића.

...Кад смо били лећи златокрили

и пливали у језеру млека

млекар нам је био главни лекар

млекар нам је био апотека...

– Како су, по вашем мишљењу, деца пливала у језеру млека?

– Објасни како то да је млекар био главни лекар или апотека?

– Где се твоји укућани снабдевају млеком?

Замисли да спаваш у вајату – малој дрвеној кућици у сеоском дворишту.

– Какав је ваздух ноћу док спаваш? Какви се звуци чују ноћу, ујутру кад се будиш, какве мирисе осећаш?

– Зашто су људи на селу били здравији?

Деца на селу су одувек била укључена у разне послове.

Прочитајте епесму *Мала домаћица* из уџбеника. Шта вам се у песми допада?

Нацртајте цветну башту испред сеоске куће или двориште.

Уколико могућности дозвољавају, учитељ/учитељица може да организује полудневни излет и са децом обиђе нека сеоска дворишта. У договору са домаћинима дечију пажњу треба усмерити на старе зграде које се у дворишту налазе: кош, амбар, торови за стоку, пољске фуруне за печење хлеба. Ако у дворишту постоји бунар, обратити пажњу на његов изглед. За децу ће бити доживљај да попију воду из бунара, да се њоме умију и да поред бунара направе заједничку фотографију.

25. БУНАР

Некада је нашим селима бунар био саставни део сеоског домаћинства и оличење сваке домаћинске куће. Домаћица је ујутру, чим устане, доносила свежу воду са бунара – да се остали укућани умију, да пристави ручак за тај дан, да се нешто у кући опере и тако редом.

Кад је у кућу наишао изненадни гост, био је послужен коцком шећера и чашом хладне бунарске воде.

Увече су девојке водом са бунара заливале цвеће: зумбул, шебој, каранфил, руже...

Најлепша мотивација за обраду ових садржаја је песма *Бунар* Добрице Ерића. Прочитати ученицима текст *Бунар* из уџбеника, а онда и песму у целини. Час се може наставити разговором:

– Како се зову људи који су копали бунаре?

– Зашто је домаћин звао свештеника кад бунар буде завршен?

– Како су домаћини ограђивали и украшавали своје бунаре? (упутити ученике да погледају слике.)

– Чиме су, о Ђурђевдану, жене и девојке китиле бунар?

О Божићу бунар се *полази* и посипа пшеницом.

– Какво значење имају гранчице леске, дрена и глога у веровањима нашег народа?

– Које су воћке најчешће домаћини садили поред бунара?

- Зашто је поред бунара увек засађено цвеће?
- Зашто је бунар био *ољегало куће*?
- Зашто су пре удаје или женидбе по бунару целини домаћина и бирали пријатеља?

Упутити ученике да нацртају бунар из песме и целу песму науче напамет.

...Правећи насеља људи су одувек гледали да им куће буду близу воде: реке, потока, извора, Без воде је живот незамислив; ако се у близини куће нађе извор, онда је то велика помоћ...

... Ујутру рано, домаћица или једна од снаха, пошто наложи ваџру, одлази на извор по воду. Ако вода ошиче, може се напочити у шестине или бакраче. Ако је вода сјајаћа, онда се хвата и сипа у судове. Тестине или бакрачи стављају се на обрамцу, а обрамца на раме. Тако, са њуним судовима воде долази до куће. Судови са водом држе се у кући на одређеном месту. Покривају их ланеним пешкирима. Донеком водом умивају се чланови породице, кува се ручак и перу судови. Као воде поносе, она се поново доноси.

Из часописа *Народна традиција*

26. ПАСТИРСКЕ КУЋЕ

Некада су сеоске породице биле бројније од данашњих па су деца имала већи број браће и сестара. Сви су они, свако по својим могућностима, били укључени у домаће послове. Старија деца су била задужена за чување стоке. То су били чобани или пастири.

Пожељно је да учитељ/учитељица за овај час припреми одговарајуће слике на којима ће се видети пастирске куће, колибе, торови за стоку, стада оваца на паши, слике чобанчића у игри... Кад деца слике погледају и испричају своје утиске, учитељ ће прочитати текст из уџбеника и повести разговор:

- Где су чобани у пролеће одлазили са својим стадима?
- Колико дуго су тамо остајали?

- Како су изгледале њихове куће? Од чега су биле направљене и чиме покривене?
- Где су затварали стоку?
- Како су чобани или пастири припремали храну?
- Која је најпознатија чобанска храна?
- Како су од помуженог млека справљали сир и кајмак?
- Како су се чобани забављали поред стоке?
- Које лековито биље су налазили на ливади?
- Шта знаш о камилицы, кукуреку, кантариону?
- Од чега су пастири или чобани правили своје свирале?
(од зове и врбе)

Они су имали много својих чобанских игара.

Час се може завршити једном чобанском игром.

Игра шубаром (капом)

Чобани стану у круг и лаганим кораком крећу се у десну страну. Један од њих је унутра са шубаром у руци и креће се на супротну страну. Испред кога баци шубару, са њим се пољуби, па онда онај из круга узме шубару, а овај одлази на његово место и игра се наставља.

27. ГРАДСКЕ КУЋЕ

Скоро су свакој градској средини, у малим, скривеним улицама, данас се може наићи на старе градске куће. Својим изгледом, обликом и лепотом оне се разликују од високих градских солитера.

Ученици из града могу организовано уприличити једну полудневну шетњу и заједно са учитељем обићи неколико таквих кућа. Уколико је учитељ у могућности да са власницима таквих кућа уговори посету, онда се осим спољашњости куће, баште и дворишта, може видети и њена унутрашњост.

Ученици из сеоских школа овакве куће могу видети на сликама, у музеју или у посети градској средини.

Ако је оваквих посета било, час може бити посвећен препричавању доживљаја и сређивању утисака. У супротном,

учитељ ће прочитати текст из уџбеника и са ученицима водити разговор:

- Какве су била градске куће у прошлости?
- Каква су била дворишта, капије и баште?
- Шта је уместо бунара могло да се види у башти градске куће?
- Чиме су власници затварали прозоре на својим кућама?
- Шта је доклат?
- Чиме су загреване градске куће?
- Шта је све чинило намештај у варошким кућама?
- Зашто данашње стамбене зграде имају терасе?
- Шта једну терасу чини лепом?

Упутити ученике да у обележен простор у уџбенику нацртају терасу пуну цвећа.

28. ДА ПРОВЕРИМО ШТА СМО НАУЧИЛИ

За овај час учитељ/учитељица може да осмисли одговарајућа питања којима ће подстаћи ученике да искажу оно што су научили из ове наставне теме.

ТИПОВИ КУЋА У СРБИЈИ

29. КУЋЕ У ВОЈВОДИНИ

Овога часа замолићемо баку из наше уџбеника да нам прича по чему су се разликовале куће у нашим крајевима. Она све то зна, јер је много путовала, а наш народ је рекао да је путовање најбоље учење.

Уколико је учитељ припремио слике старих војвођанских кућа, онда ће их ученици разгледати и описати оно што су уочили. Сигурно је да ће ученици из ових крајева лакше о томе говорити јер у своме окружењу имају типичне примере оваквих кућа.

На крају, ученици могу усмерити своју пажњу на слику из уџбеника, а онда саслушати текст који ће учитељ или неко од ученика прочитати.

- Какве су куће у Војводини? (приземне, дуге)
  - Како су куће окренуте својом дужином? (ка улици)
  - Какви су прозори на овим кућама?
  - Где се налазе капије кроз које се улази у двориште?
  - Каквим су бојама окречене капије и куће?
  - Какве су улице у војвођанским насељима?
  - Које дрво се најчешће може видети поред улице?
  - Ко се храни дудовим листом? (свилена буба)
  - Ко се највише радује слатким дудовим плодовима?
  - Ко је најчешћи гост багремовог цвета?
  - По чему је познат багремов мед? (по лековитости)
- Нацртајте кућу војвођанског типа.

30. МОРАВСКЕ КУЋЕ

Сваки крај наше лепе Србије по нечему је специфичан. Тако се и куће од једног до другог краја разликују.

Поред реке Мораве људи су правили такозване моравске куће.

Ученици ће пажљиво посматрати слике ових кућа и у разговору износити своја запажања:

- моравске куће су приземне и простране;
- покривене су ћерамидом;
- на крову је обично широк, китњасти оцак;
- најчешће су окречене белом бојом;
- моравске куће имају трем;
- из дворишта се улази прво на трем па онда у кућу;
- трем даје лепоту спољашњости куће;
- под тремом људи седе, ручавају и одмарају се.

Подразумева се да ће учитељ јасним и вештим питањима навести ученике на овакве закључке.

Разговор се наставља питањима:

- Којим дрветом су обрасле обале реке Мораве?
- Која народна веровања су везана за врбу?
- Шта се све може направити од врбе?

Нацртај кућу, реку и врбу поред реке.

31. КУЋЕ У БРДСКИМ ПРЕДЕЛИМА

У брдовитим пределима и шумовитим планинама људи су најчешће градили куће од дрвета. Подсетити ученике да смо о тим кућама говорили на самом почетку школске године. Сада смо у прилици да то и поновимо.

- Од чега су грађене брвнаре? (Шта су брвна?)
- Од чега су грађене талпаре? (Шта су талпе?)
- Опиши како су грађене куће чатмаре.
- Шта је ћерамида?
- Зашто су кровови планинских кућа високи и стрми? (да са њих лакше спада снег.)
- Зашто ове куће имају велике стрехе? (да се вода неби сливала уза сам зид јер ове куће нису имале олукед.)

Некада се унутрашњост ових кућа делила на два одељења: оно у коме ватра гори звало се *кућа* и оно у коме се спава звало се соба.

- Како су људи звали ватру која је горела у кући? (Огњиште)
- Шта су људи некада радили око огњишта?
- Какве приче су деца слушала од старијих?

У шумовитим пределима расте храст, цер, дрен, зова, глог, папрат, коприва и многе друге биљке.

- Који празник се не може прославити без храстове или церове гране? (Божић)
- Где наши људи о Божићу пале бадњак? (на огњишту)
- Како се дрен користи у божићним обичајима?
- Како се зове народна бајка у којој је зовина свирала открила велику тајну?

- Које су још биљке присутне у нашим народним обичајима, а које расту у брдовитим пределима?

32. КУЋЕ ОД КАМЕНА

Људи су правили куће од материјала који су налазили у свом окружењу. Кршевити планински предели су оскудни дрветом, али зато обилују каменом. Због тога су људи у кршевитим пределима правили куће од камена.

- Од чега су темељ и зидови ових кућа?
- Како се зову камене плоче од којих је сачињен кров?
- Како се стиже до камених кућа? (уским каменим стазама или степеништем)
- Каква је унутрашњост камених кућа?
- Какве су биле куће богатијих домаћина?

Објасни изреку и наведене стихове:

Зрно по зрно појача, камен по камен њалаша.

*... Кућа моја од камена
од темеља до слемена,
сунце у ње вазда леда:
У њеби је родио се
мој син и ја и мој деда.*

*Кућа моја усред сјења
рај њланиске бистре воде:
од нас нико кров не мења:
и умиру где се роде...*

Десанка Максимовић

Одломак из приче: *Како се некад градила кућа?*

33. ПРАВЉЕЊЕ КУЋА ОД КАРТОНА

За овај час ученици ће припремити доста различитог материјала: комадиће картона, картонске кутије различитих величина и облика, украсни и колаж папир, боје, фломастере, лепак, маказе итд.

Уз инструкцију учитеља/учитељице деца ће резањем картона, лепљењем кутија одговарајућих облика добијати мале куће од картона. Бојењем или лепљењем колаж папира, куће ће

добијати црвене кровове и зидове различитих боја. Фломастерима ће нацртати прозоре, врата и друге детаље.

Кад све куће поставе на стиропор, добиће макету села.

НАСЕЉА

34. СЕЛО

Као мотивација могу послужити стихови из песме:

*Ово је моје село
ко још иакав врџи има
То није село, већ бело
стигао њо воћњацима...*

Моје село Добрица Ерић.

Како је песник представио своје село? (као најлепши врт.)
Које детаље песник истиче? (куће које личе на бело стадо по воћњацима, дом и школа, нови пут, шарена кола, јабланови, река и дрвени мост на њој...)

– Какво је село у коме ти живиш? (или у које си одлазио својим рођацима, баки, деди...)

– На каквом се терену оно налази? (брдовитом, планинском, у равници)

– Какво је село које је песник Добрица Ерић описао, брдовито или равничарско? По чему то закључујеш?

Упутити ученике да погледају слике у уџбенику и да уоче разлике између брдовитог села и села у равници.

Прочитати текст из уџбеника.

– Какве су куће у брдовитим и планинским селима?

– Колико су удаљене једна од друге?

– Шта се чује са брда на брдо?

– Шта раде ђаци пешаци пре него што крену у школу?

– Какве су куће у равници?

– Какве су улице у овима селима?

– Која стока и живина се најчешће гаји у равничарским селима?

– Где се окупљају деца да би се играла? (на улици)

Нацртајте брдско или равничарско село.

35. ГРАД

У далекој прошлости у нашим крајевима насеља су углавном била сеоска. Људи су се бавили земљорадњом и сточарством.

Градови су подразумевали камена утврђења у којима су живели турски војници. Око тих утврђења временом су настајала мања или већа насеља. То су биле варошице или вароши у којима су живели трговци и занатлије. Временом су се српске вароши увећавале и број становника у њима је растао.

Осим трговаца и занатлија у варошима живе чиновници и радници. У Србији почиње да се развија привредни, друштвени и културни живот.

Овај текст је само кратко подсећање учитељу како би ту прошлост на што прикладнији начин представио деци. Пожељно је да се деца одведу у музеј или да се за овај час прикупи доста старих разгледница, слика, фотографија, пригодних текстова.

Разгледањем материјала ученици требало би да уоче како су изгледале старе српске вароши:

- широке калдрисане улице;
- са обе стране улице ниске куће, дућани, занатске радње са изложеним производима и исписаним фирмама изнад врата;
- обратити пажњу на одећу људи из тог времена;
- прочитати пригодан текст који описује уличне продавце хране: вруће гибанице, сладоледа, бозе... ;
- уместо трамваја и аутомобила улицама су јурили фијакери у којима се возила варошка господа.

Уз разговор и разгледање слика, разгледница и фотографија, настојати да се ученицима што верније представи живот људи у српској вароши.

Затим направити поређење са данашњим великим градовима и животом људи у њима.